

NATURA 2000-GEBIED: KORENBURGERVEEN (061)
VERSLAG VELDBEZOEK DD. 30 AUGUSTUS 2017

Aanwezig namens Provincie:

Aanwezig namens Terreinbeheerder:

Overige aanwezigen:

Afwezig met afmelding:

Datum bezoek:

30 augustus 2017

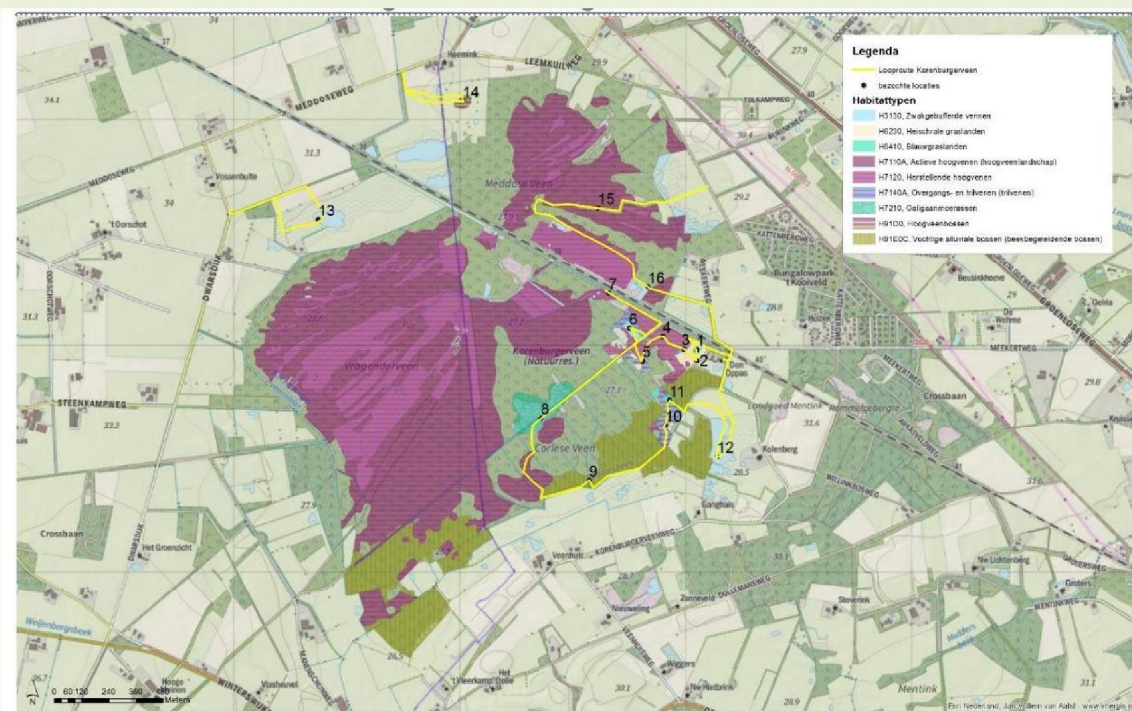
Doel

Het jaarlijkse veldbezoek is in het kader van de PAS uitgevoerd om de vinger aan de pols te houden m.b.t. zichtbare ontwikkelingen. Centraal staat daarbij de vraag of er ontwikkelingen zijn die afwijken van datgene waar in de Gebiedsanalyse van uit is gegaan. Als voorbereiding op het veldbezoek is de gebiedsanalyse bestudeerd en is de beheerder bevraagd m.b.t. eerder waargenomen signalen uit het veld.

Bevindingen

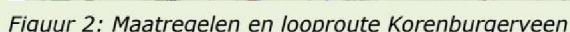
In het Korenburgerveen zijn 9 habitattypen aanwezig (zie figuur 1). Bij het veldbezoek zijn alle habitattypen bezocht en op locatie besproken, met uitzondering van het habitatype Actieve hoogvenen (H7110A) (in verband met bereikbaarheid).

Figuur 1 toont de habitattypen en looproute. Figuur 2 toont de PAS-maatregelen uit de Gebiedsanalyse van 2016. De bezochte locaties zijn aangeduid met locatienummers. De bevindingen van het veldbezoek worden hieronder per habitatype besproken op basis van de ligging in de landschappelijke gradiënt: van zuur naar basenhoudend en van hoog naar laag.

Figuur 1: Habitattypen en looproute Korenburgerveen

Dit habitattype bevindt zich met een kleine oppervlakte in het Vragenderveen en is tijdens het PAS-veldbezoek niet bezocht in verband met de ontoegankelijkheid (zonder waadpakken niet te controleren). Volgens de beheerder is er geen aanleiding te veronderstellen dat het type zich in negatieve zin zou ontwikkelen. De hydrologie op deze locatie is goed, en in de omgeving is sprake van een sterke veenmosgroei.

Het herstellend hoogveen in het *Meddosche veen* ontwikkelt zich volgens de beheerder over het algemeen goed. Ter hoogte van locatie 15 is een compartiment bezocht waar de grondwaterstand de laatste jaren constant is geworden door herstel van bestaande veendijken en aanleg van damwanden. Fraai veenmos en lavendelheide zijn hier inmiddels al aanwezig en ontwikkelen zich goed. Er zijn echter nog geen typische hoogveensoorten zoals wrattig veenmos of hoogveenveenmos. Het verwijderen van berkopslag in het herstellend hoogveen wordt cyclisch uitgevoerd. Een aandachtspunt is het al of niet verwijderen van berkopslag na afzagen. Volgens de beheerder zou het afvoeren van de afgezaagde bomen veel schade aan de veenvegetatie kunnen veroorzaken. Het is voor de hoogveenontwikkeling ook niet nodig om de boompjes en takken af te voeren. Het blijkt dat deze makkelijk worden opgenomen in de veenvegetatie en na enkele jaren niet meer

zichtbaar zijn. De takken veroorzaken geen verruiging, omdat het houtige materiaal goed in het veen wordt geconserveerd. De beheerder gaat de provincie toestemming vragen om de regels voor het verwijderen van berkenopslag zodanig aan te passen dat het gemaaid hout kan blijven liggen. De ontwikkeling van het lager gelegen oostelijke veencompartiment verloopt minder goed. Hier is de fluctuatie van de waterstand groter door wegzijging van water naar een particulier perceel aan de Meekertweg, waar het waterpeil van randsloten wordt verlaagd door bemaling. Hiervoor wordt door de Provincie in het kader van PAS-maatregel M1E aan een oplossing gewerkt.

Figuur 3: Herstellend hoogveen in het Meddosche veen met o.a. fraai veenmos en lavendelheide

Hoogveenbossen (H91D0):

Op de habitattypenkaart is één hoogveenbos aangegeven in een grasland aan de noordzijde van het Meddosche veen (locatie 14). Hier bevindt zich een laagte met berkenbos op een gooreerdgrond met een ca. 20-25 cm dunne moerige bovenlaag. Het profiel is gediëpploegd. De vegetatie bestaat uit zachte berk met wat grauwe wilg en een ondergroei van pijpenstrootje en pitrus. Op basis van de landschappelijke ligging in de hoge randzone van de kom van het Korenburgerveen, wordt verwacht dat deze locatie onderdeel heeft uitmaakt van een relatief droge en relatief basenarme lagg. Hoogveenontwikkeling heeft hier vermoedelijk niet plaats gevonden. Op basis van hydromorfe kenmerken van twee bodemprofielen is de GLG geschat op ca. 90 cm –mv en GHG op ca. 50 cm –mv. Dit is te droog voor een hoogveenbos met ontwikkeling van veenmossen. Gezien de huidige en vroegere grondwaterstand betreft het geen kansrijke locatie voor ontwikkeling van een veenmosrijk berkenbroekbos. Het betreft hooguit een soortenarme berkenbroekbos-rompgemeenschap met pijpenstrootje. De Provincie gaat nog na of de kwalificatie matig ontwikkeld hoogveenbos H91D0 hierbij past.

Figuur 4: Habitattypen en looptroute in het zuidoostelijke deel

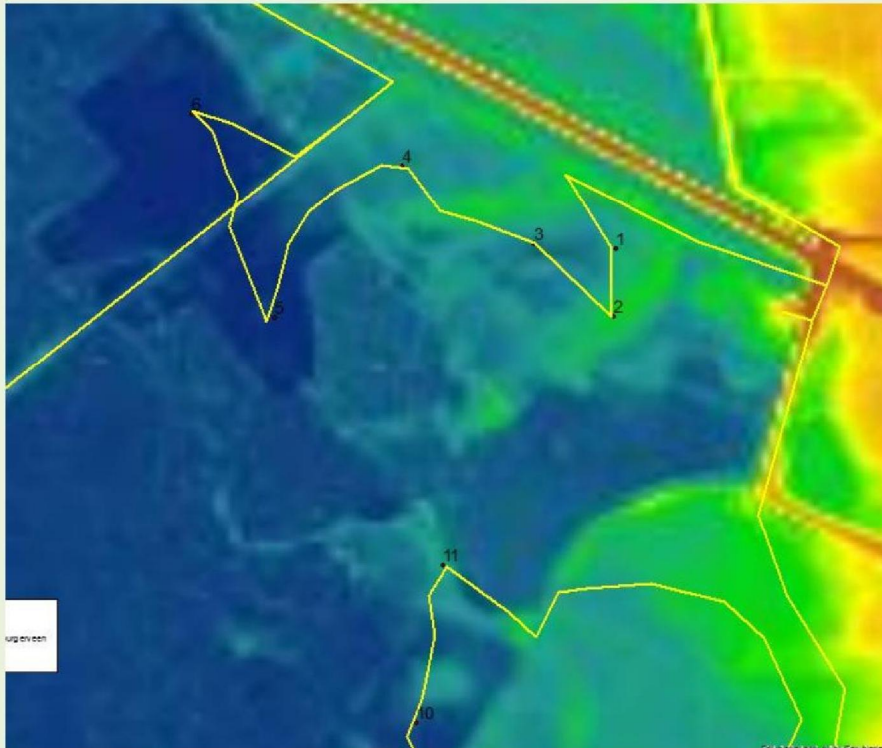
Figuur 5: PAS-maatregelen en looptroute in het zuidoostelijke deel

Heischraal grasland (H6230)

Het habitattype heischraal grasland bevindt zich ten westen van het beheerkantoor de Oppas (locatie 2, zie Figuur 4 en Figuur 5). De schrale graslanden langs de Middeldijk en spoorlijn, waar dit perceel ook toe behoort, zijn de laatste jaren vernat door het verwijderen van stuwen (M1C/M2B) en dempen van de afvoersloten richting de Schaarsbeek (M1D). Het dempen van de sloten heeft bovendien geleid tot een grotere invloed van basenhoudend grondwater. In het veld is te zien dat het heischraal grasland zich over het algemeen op de hogere delen van de NO-ZW georiënteerde dekzandrug in dit perceel bevindt (zie AHN hoogtekaart in Figuur

6). Met soorten als welriekende nachtorchis, gevlekte orchis, gewone dopheide, tormentil, borstelgras en blauwe knoop is het heischraal grasland goed ontwikkeld. Door de beheerder is geconstateerd dat het natuurlijke fijnmazige mozaïek zich in de percelen aan het herstellen is. Dat betekent dat de heischrale graslanden zich goed lijken te ontwikkelen en stand houden op de (subtiële) dekzandruggen. In de slenken is sprake van een sterkere invloed van basenrijk water, zichtbaar in de uitbreiding van soorten als Veldrus, Moeraskartelblad en Parnassia. Haarmossen verdwijnen ten gunste van veenmossen (met name *Sphagnum palustre*) en gewoon puntmos.

Figuur 6: AHN2 hoogtekaart graslanden Middeldijk

Figuur 7: Heischraal grasland met dopheide en blauwe knoop op de dekzandrug in het schraalgrasland bij Den Oppas

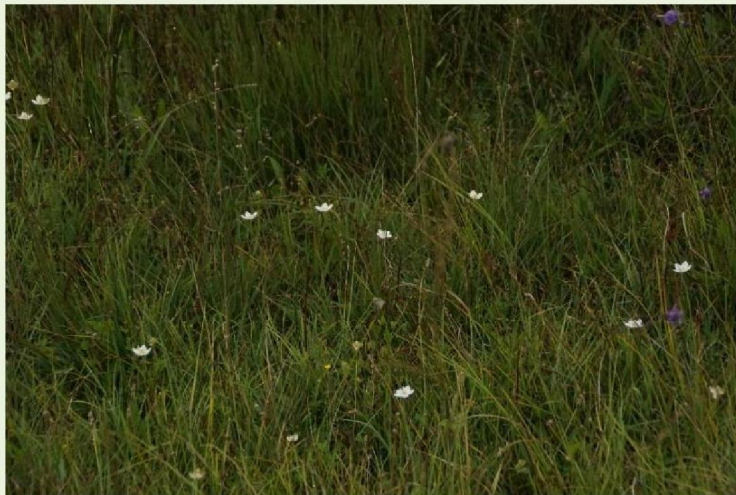
De beheerder geeft aan dat het nu nog niet helemaal duidelijk is in welke richting de vegetatie van de graslanden bij de Middeldijk en Den Oppas zich uiteindelijk zullen ontwikkelen. In het Korenburgerveen wordt gestreefd naar herstel van het hoogveenlandschap op landschapsschaal. Dit betekent dat er in de toekomst

naar verwachting een nieuw evenwicht zal ontstaan tussen het zure veenwater van de hoogveenkern en het basenrijke grondwater aan de zuidoostzijde van het Korenburgerveen. De graslanden worden na het dempen van de watergangen in het zuidoosten natter. Hierdoor zal in de lage delen meer veenmosgroei plaatsvinden. De genomen maatregelen zorgen aan de ene kant voor een toename van de invloed van regenwater. Aan de andere kant zullen de watergangen geen of minder basenhoudend grondwater afvoeren, waardoor de invloed van basenhoudend grondwater zal toenemen. Het is nu niet goed te voorspellen hoe de balans tussen de invloed van zwak zuur regenwater en basenhoudend grondwater op welke locatie zal uitvallen. De indruk bestaat dat er een verschuiving van het fijne mozaïek van vegetatiegordels plaatsvindt, waarin op de laagste delen veenmosgroei plaatsvindt, de middelhoge delen zich ontwikkelen tot met basenhoudend grondwater gevoede blauwgraslanden en dat de heischrale graslanden zich zullen beperken tot de hoogste denkzandkopjes. Bij de evaluatie van het N2000 beheerplan dient op basis van de voorziene vegetatiekartering van 2019 de ligging en omvang van het heischraal grasland nader te worden herzien. De omvang kan mogelijk afnemen ten koste van het blauwgrasland. Dit is echter geen negatief gegeven, maar een teken dat de invloed van basenhoudend grondwater in het zich herstellende Korenburgerveen in deze zone toeneemt.

Blauwgrasland (H6410):

Het blauwgrasland ten westen van het beheerkantoor Den Oppas is bezocht (locatie 1). Het op de habitattypekaart aangegeven blauwgrasland bevindt zich op een middelhoog deel van de noord-zuid georiënteerde dekzandrug (zie AHN-hoogtekaart in Figuur 6). In het veld is geconstateerd dat het blauwgrasland zich goed ontwikkelt met soorten als blauwe zegge, parnassia, veldrus, melkeppe en op de overgangen naar het heischraal grasland veel blauwe knoop. Het vegetatiepatroon van het hele perceel is bijzonder gevarieerd. De hoogste delen van de dekzandrug worden minder goed door het basenrijke grondwater bereikt, waardoor de vegetatie vooral wordt gevormd door heischraal grasland (H6230). In de lagere delen, zoals de terreindepressie aan de noordzijde, vindt veenmosgroei plaats (herstellend hoogveen (H7120) of trilveen (H7140A)). Soorten als duizendknoopfonteinkruid geven aan dat hier ook toestroming van basenrijk grondwater plaatsvindt. Op basis van het veldbezoek lijkt de invloed van basenhoudend grondwater op de graslanden toe te nemen, getuige de grote verspreiding van bijvoorbeeld parnassia en blauwe zegge. Dit kan betekenen dat de omvang van het blauwgrasland hier in de toekomst kan toenemen ten koste van heischraal grasland en herstellend hoogveen bij locatie 4.

Figuur 8: Parnassia en blauwe knoop in de graslanden bij de Middeldijk en Oppas

Een tweede blauwgrasland bevindt zich in het grasland aan de noordoever van de Schaarsbeek (Jagerinksweijtes, locatie 11). Dit grasland bevindt zich op een dekzandrug aan de noordoostzijde van het perceel (zie Figuur 6). De Schaarsbeek is 3 jaar geleden fors gestuwd en zal uiteindelijk worden gedempt of afgedamd. Ook dit grasland is onder invloed van het dempen van sloten vernat en de invloed van basenhoudend grondwater lijkt te zijn toegenomen. Dit blauwgrasland is met blauwe zegge, veldrus, blauwe knoop en veenmos (*sphagnum palustre*) goed ontwikkeld. Parnassia ontbreekt. De hydrologische maatregelen zijn pas recent uitgevoerd. In de nabije toekomst zal de hydrologie nog verder veranderen wanneer de Schaarsbeek en Parallelslot zijn gedempt. Hierdoor is de situatie nog niet stabiel, waardoor de balans tussen zuur regenwater en basenhoudend grondwater nog niet duidelijk is. Hierdoor kunnen verschuivende gradiëntgrenzen nog

niet goed worden geïnterpreteerd. Door de lagere ligging op de gradiënt zouden zich hier soorten van kalkmoerassen kunnen vestigen zoals vlozegge, tweehuizige zegge en parnassia. Bij de evaluatie van het N2000 beheerplan dient op basis van de volgende vegetatiekartering de exacte ligging van het habitatype blauwgrasland te worden herzien.

Overgangs- en trilvenen H7140A:

Het overgangs- en trilveen is bezocht bij locaties 3, 5 en 10. Het bevindt zich op de laagste terreindelen van de graslanden bij de Middeldijk, Den Oppas en ten noorden van de Schaarsbeek (zie AHN-hoogtekaart in Figuur 6). Ook deze locaties zijn vernet en de invloed van basenhoudend grondwater is toegenomen. Met name bij locatie 5 is het perceel sterk vernet na het verwijderen van de pomp die deze lage hoek van het grasland ontwaterde. Hier ontwikkelt zich een drijvend veendek met o.a. waterdrieblad en grote boterbloem. Ook bij locaties 1 en 10 constateert de beheerder een toename van de bedekking met veenmossen, ten koste van haarmos, dat hier vroeger volop aanwezig was. De ontwikkeling van de trilvenen verloopt naar wens. De veenmossen zijn ook in een fijn mozaïek aanwezig in de aangrenzende habitatypes.

Zwak gebufferde ven (H3130)

In het Korenburgerveen bevindt zich in een voormalige grasland aan de noordzijde van de Middeldijk een perceel dat op de habitatypekaart is aangeduid als zwak gebufferd ven (locatie 6). Dit perceel is in het verleden geplagd om verzuring tegen te gaan. Door de resulterende maaiveldverlaging is hier nu periodiek sprake van water boven maaiveld. Dit heeft geresulteerd in het voorkomen van soorten van gebufferde vennen zoals wateraardbei en draadzegge. Volgens de beheerder is het momenteel niet duidelijk in welke richting de vegetatie zich zal ontwikkelen. Bij de evaluatie van het N2000 beheerplan dient te worden gezien of de vegetatie zich, zoals is aangegeven in de Gebiedsanalyse, in de richting van een trilveen (H7140A) of herstellend hoogveen (H7120) ontwikkelt.

In de Gebiedsanalyse wordt uitgegaan van de instandhouding van de kwaliteit en oppervlakte van het habitatype Zwak gebufferde vennen. Er wordt verwacht dat afname van oppervlakte en kwaliteit op locatie 6 zal worden gecompenseerd door herstel van zwak gebufferde vennen in poelen aan de oostzijde. Op een aantal locaties in de randzone vindt inderdaad na inrichting momenteel ontwikkeling plaats in de richting van habitatype zwakgebufferd ven (locatie 12, 13). Bij de evaluatie van het N2000 beheerplan dient te worden gezien in hoeverre zich hier daadwerkelijk vegetatie ontwikkelt die kwalificeert voor dit habitatype.

Galigaanmoeras (H7210):

Het galigaanmoeras is bezocht (locatie 8). Dit is het nieuwe broedgebied van een paartje kraanvogels. In dit gebied is in het verleden wilgenstruweel en bosopslag verwijderd. Door het opstuwen van de waterstand is het aanzienlijk vernet. De opslag van bomen en struiken lijkt in de huidige omstandigheden mee te vallen. Met het verwijderen van opslag is inmiddels door de beheerder goede ervaring opgedaan met een zeer bekwame aannemer (actiepunt verslag veldbezoek 2016). Het galigaanmoeras ontwikkelt zich goed. In de toekomst wordt geleidelijke uitbreiding van de soort galigaan verwacht in combinatie met vergroting oppervlakte grote zeggenmoeras.

Figuur 9: Zicht op galigaanmoeras vanaf vlonderpad

Vochtig alluviaal bos (beek begeleidende bossen; H91E0C):

In de laaggelegen slenk van de Schaarsbeek bevinden zich beek begeleidende alluviale bossen. Deze elzenbroekbossen zijn door het opstuwten van een deel van de Schaarsbeek en dempen van sloten vernat. Doordat deze watergangen minder basenhoudend grondwater afvoeren is de toevoer van basenhoudend grondwater waarschijnlijk toegenomen. Op termijn zal de Schaarsbeek worden afgedamd en Parallelsloot worden gedempt, waardoor de bossen verder worden vernat en de toestroming van basenhoudend grondwater verder kan toenemen. Het vochtig alluviaal bos is ter hoogte van locatie 9 bezocht. Het betreft hier een goed ontwikkeld elzenbroekbos met een ondergroei bestaande uit moeras- of stijve zegge. Na het dempen van de watergangen zal de "Schaarslenk" zich als een doorstroommoeras ontwikkelen met hier en daar subtiele dekzandruggetjes. De "Schaarslenk" heeft een voldoende grote hoogtegradiënt, waardoor de beheerder geen stagnatie van afstromende oppervlaktewater verwacht. Dit zou een risico kunnen zijn wanneer het toestromende grondwater teveel sulfaat bevat en er sulfaatreductie kan optreden gevolgd door het vrijkomen van aan ijzer gebonden fosfaat. Volgens de beheerder zijn er geen tekenen dat de kwaliteit van het vochtig alluviaal bos afneemt.

Overig:

Op locatie 16 is de bodem van het hier gelegen ven door Natuurmonumenten beleemd om wegzijging richting het zuidelijk deel van de spoorbaan op te heffen. Bij dit ven bevindt zich een populatie speerwaterjuffer en vermoedelijk een kleine populatie gevleete witsnuitlibel.

Opvolging resterende punten veldverslag 2016:

1. In navolging van het actiepunt van het veldbezoek van 2016 met betrekking tot het intensief volgen van de vegetatieontwikkeling in de schraalgraslanden bij Den Oppas en Jagerinkswede, heeft de Provincie opdracht gegeven tot het opstellen van een meetplan PAS-indicatoren. Hierin wordt in een raai van noord naar zuid ter plaatse van een aantal geselecteerde peilbuizen, het verloop van de grondwaterstand gemonitord in samenhang met de water- en bodemkwaliteit en vegetatie in een pq. Dit meetnet kan ontwikkelingen op landschapsschaal volgen, maar is te grof om de ontwikkelingen in het fijne mozaïek van vegetaties in de graslanden in beeld te brengen. Voor dit laatste is de in 2019 voorziene vlakdekkende vegetatiekartering van belang.
2. Het maaibeheer in de schraallanden is volgens de beheerder goed geoptimaliseerd. Schapen zijn alleen tijdelijk ingezet als overgangmaatregel op plekken waar bos is verwijderd. Zij komen niet meer in de schraallanden, deze worden geheel met aangepaste apparatuur gemaaid.
3. De afspraken tussen de Stichting Vragenderveen en Natuurmonumenten met betrekking tot het verwijderen van met name berk in het herstellende hoogveen lopen momenteel.
4. Met het verwijderen van opslag in het galigaanmoeras is inmiddels door de beheerder goede ervaring opgedaan met een zeer bekwame aannemer.

5. In navolging op het aandachtspunt van het veldbezoek van 2016 over invasieve exoten (met name *watercrassula*) heeft Hein van Kleef van de Stichting Bargerveen het veldbezoek bijgewoond. Op de drie jaar geleden geplagde locatie aan de zuidoever van de Schaarsbeek is gezocht naar *watercrassula* (locatie 12). *Watercrassula* komt volgens Hein vooral tot dominantie op droogvallende geplagde terreindelen. Op de bezochte locatie is gelukkig slechts één kleine groeiplek gevonden. De indruk bestaat dat *watercrassula* hier niet tot dominantie kan komen, doordat het met basenhoudend grondwater gevoede gebied na afplaggen snel begroeid is geraakt met pilvaren en veelstengelige waterbies. Deze soorten bieden hier blijkbaar voldoende concurrentie. Vervolgens is een plaglocatie in de randzone ten noorden van het Vragenderveen bezocht (locatie 13). Op deze locatie bevindt zich veel meer *watercrassula* dan aan de zuidkant van het Korenburgerveen. Er is volgens de beheerder ook meer *watercrassula* aanwezig dan vorig jaar. Er is echter geen sprake van dikke pakketten. Dit gebied is 4 jaar geleden afgegraven en de *watercrassula* bevindt zich met name de droogvallende delen. Opvallend is dat op stukken waar de bouwvoor nog deels aanwezig is (zwarte toplaag van ca. 15 cm bij de grondboringen), soorten als moerasrolklaver en pitrus de ontwikkeling van *watercrassula* lijken te remmen.

Figuur 10: *Watercrassula* en pilzegge in geplagde laagte aan de noordzijde van het Vragenderveen (locatie 13)

6. De Provincie meldt dat vorderingen worden gemaakt met de functieverandering van de percelen in de zuidelijke en oostelijke randzone. Dit is noodzakelijk om de benodigde inrichtingsmaatregelen in de waterhuishouding te kunnen uitvoeren.

Conclusie

De waargenomen ontwikkeling van de stikstofgevoelige habitattypen in het Natura2000 gebied laten een beeld zien dat overeenkomt met de gebiedsanalyse. Het gebied wordt natter en de invloed van basenhoudend grondwater is aan de zuidoostzijde zichtbaar in de vegetatie.

In relatie tot de PAS-gebiedsanalyse zijn de volgende aandachtspunten en aanbevelingen naar voren gekomen:

1. Na controle is gebleken dat de laagte aan de noordzijde van het Meddosche veen hooguit kwalificeert als matig ontwikkeld habitatype Hoogveenbossen (H91D0). De Provincie gaat na of het hier gaat om matig ontwikkeld habitatype H91D0, of dat de vegetatie niet als zodanig kwalificeert.
2. Mogelijk vinden er in de schraalgraslanden bij Den Oppas, Middeldijk en ten noorden van de Schaarsbeek verschuivingen plaats in het oppervlak heischraal grasland (H6230), Blauwgrasland (H6410), Overgangs- en trilvenen (H7140A) en Herstellend hoogveen (H7120). Het is momenteel in

het zich herstellende hoogveenlandschap niet helemaal duidelijk op welke locaties zich welke habitattypen zullen ontwikkelen.

3. Het zwak gebufferde ven in het grasland ten noorden van de Middeldijk is waarschijnlijk een tijdelijke vegetatie, aangezien het is ontstaan door het plaggen van het grasland. Waarschijnlijk zal dit perceel zich evenals het aangrenzende perceel ontwikkelen tot een trilveen (H7140A) of Herstellend hoogveen (H7120).
4. De vegetatie in de droogvallende laagte met soorten zoals veelstengelige waterbies, pilvaren en waterpostelein in de zuidoostelijke randzone (locatie 13) kan mogelijk kwalificeren als zwak gebufferd van H3130. De oppervlakte is voldoende groot om te kwalificeren (> 100 m²). Ook in de noordwestelijke randzone (locatie 12) kan zich mogelijk habitatype zwak gebufferd ven H3130 ontwikkelen.
5. Op basis van de in 2018 voorziene vegetatiekartering dienen de locaties en oppervlakten van de habitattypen te worden geactualiseerd.
6. Natuurmonumenten treedt in overleg met de Provincie over de aanpak en financiering van het dichtten van het lek in de damwand in het Vragenderveen.
7. Natuurmonumenten geeft aan dat de negatieve effecten van het afvoeren van afgezaagde berken in herstellend hoogveen groter zijn dan het laten liggen hiervan (wordt hoogveen). In overleg met de provincie wordt onderzocht of de maatregel kan worden aangepast, zodat afgemaaide opslag kan blijven liggen.
8. Watercrassula vormt momenteel een bedreiging voor de ontwikkeling van het habitatype Zwak gebufferde vennen H3130 op nieuwe locaties. Om de verbreiding van watercrassula op de bezochte locaties 12 en 13 te monitoren en eventuele bestrijdingsmogelijkheden te onderzoeken zal H. van Kleef (St. Bargerveen) een voorstel uitwerken voor Natuurmonumenten en de Provincie. Provincie en Natuurmonumenten onderzoeken mogelijkheden om het onderzoek en eventuele maatregelen die daar uit volgen te kunnen financieren. Het onderzoek zal zich richten op: monitoring van de ontwikkeling van watercrassula op de bezochte locaties; onderzoeken van standplaatsfactoren die het succes van watercrassula en concurrerende gewenste soorten bepalen; zoeken van donorlocaties van soorten die met watercrassula kunnen concurreren.
9. De Provincie meldt dat vorderingen worden gemaakt met de functieverandering van de percelen in de zuidelijke en oostelijke randzone. Dit is noodzakelijk om de benodigde inrichtingsmaatregelen in de waterhuishouding te kunnen uitvoeren.

Daarnaast is het volgende naar voren gekomen:

1. Natuurmonumenten spreekt de wens uit voor een update van een onderzoek van de macrofauna in het hoogveen. Dit onderzoek is eind jaren '90 reeds uitgevoerd door Stichting Bargerveen, er is dus een nul-situatie voorhanden. Natuurmonumenten zal hiervoor een voorstel indienen bij de Provincie.

Dit verslag is vastgesteld door:

.....
Handtekening

(datum)

.....
Handtekening

(datum)